

# Слобода на движење на капитал





Документ за политики

# Слобода на движење на капитал

# Содржина

1. Вовед .....	7
2. Концептот на слободно движење на капитал .....	8
2.1 Слободно движење на капитал во рамки на ЕУ .....	9
Движење на капитал и плаќања .....	9
Платежни системи .....	10
Спречување на перење пари .....	11
3. Слободно движење на капитал во рамки на Западен Балкан .....	12
3.1. Приливи од лични дознаки во земјите од Западен Балкан .....	13
3.2. Странски директни инвестиции во земјите од Западен Балкан .....	13
3.3. Договор за стабилизација и асоцијација (ССА) како подготвителен чекор кон пристап во ЕУ .....	14
3.4 Останати регионални интегративни процеси .....	15
4. Слободно движење на капитал во Република Северна Македонија ...	15
4.1. Правна и институционална рамка .....	15
4.1.1. Движење на капитал и плаќања .....	15
4.1.2. Платежни системи .....	16
4.1.3. Спречување на перење пари .....	17
5. Што е постигнато досега во Република Северна Македонија? .....	17
6. Идни активности во областа на слободно движење на капитал во Република Северна Македонија .....	18
6.1. Платежни системи .....	18
6.2. Спречување на перење пари .....	18
7. Странски директни инвестиции .....	19
7.1. Прилив на странски директни инвестиции (СДИ) во Република Северна Македонија од примената на ССА .....	19
7.2. Состојба на вкупни СДИ во Република Северна Македонија .....	20
8. Анализа на придобивките за РС Македонија од слободно движење на капиталот во услови на ЕУ интеграција и регионална интеграција .....	21
9. Заклучни согледувања и Препораки .....	23

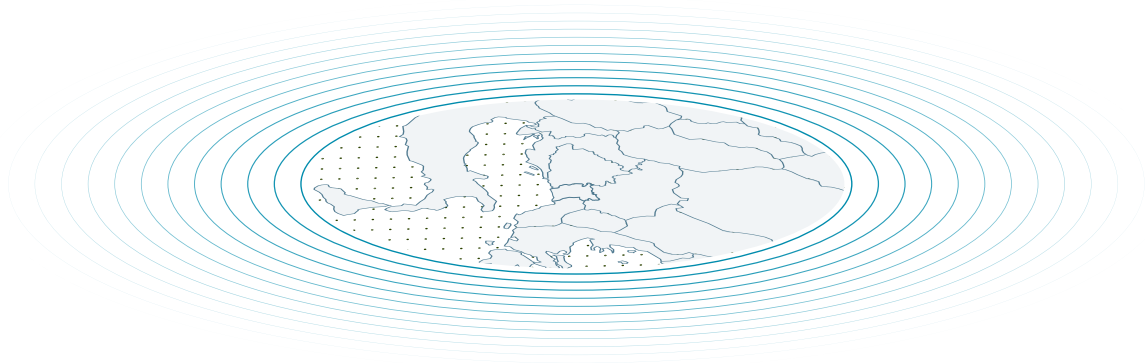




# 1. Вовед

Предмет на обработка во овој документ за јавни политики ќе биде начелото за слободно движење на капитал. Капиталните текови се особено значајни и во суштина значат средство за распределба на заштедите, промовирање на растот и олеснување на прилагодувањето на билансот на плаќања. Слободното движење на капиталот е од суштинско значење за интегрираните, отворени и ефикасни европски финансиски пазари од кои корист имаат и бизнисите и луѓето.

Слободното движење на капиталот е една од четирите основни слободи на единствениот пазар на Европската Унија (ЕУ). Тоа не е само најновото, туку и поради неговата единствена димензија на трети земји, исто така и најшироко подрачје кое овозможува раст на економските субјекти и функционирање на интегрираниот, отворениот и ефикасниот внатрешен пазар.



## 2. Концептот на слободно движење на капитал

„Четири слободи“ на единствениот пазар се<sup>1</sup>:

- Слободно движење на стоки,
- Слободно движење на капиталот,
- Слобода за основање и обезбедување услуги,
- Слободно движење на лица.

Една од клучните компоненти на единствениот пазар е слободното движење на капитал. Општиот принцип за слободно движење на капиталот е дефиниран во чл. 63 од Договорот за функционирање на ЕУ<sup>2</sup>. Членот 63 од Договорот за функционирање на ЕУ бара да се забранат сите ограничувања на движењето на капиталот помеѓу земјите на ЕУ и меѓу земјите на ЕУ и земјите кои не се членки на ЕУ, освен ако не се неопходни за остварување на легитимни јавни интереси. Целта на слободното движење на капиталот е да овозможи ефикасно прекугранично распоредување на физички и финансиски капитал за инвестиции и финансирање.

За поединци, ова значи да бидат способни да извршат многу трансакции, вклучувајќи:

- отворање банкарски сметки во странство,
- купување акции во домашни компании,
- инвестирање таму каде што стапката на поврат е најдобра,
- купување недвижен имот во друга земја.

За бизнисите, тоа значи да бидат во можност да инвестираат и основаат бизниси во други земји.



1. CECE: <https://www.cece.eu/industry-and-market/european-single-market>
2. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E063>



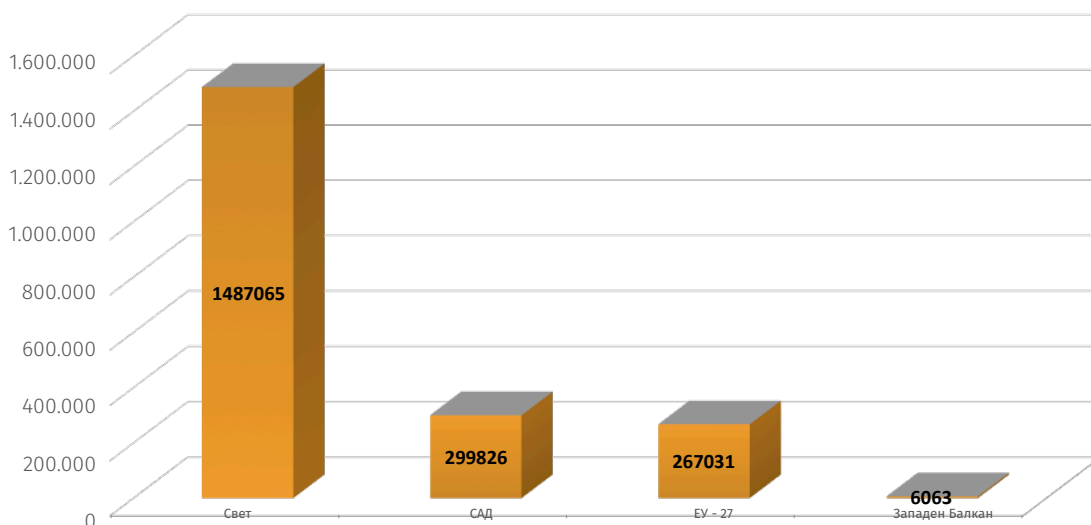
## 2.1 Слободно движење на капитал во рамки на ЕУ

### Движење на капитал и плаќања

Слободното движење на капитал во рамки на ЕУ е едно од најзначајните начела на кои се темели Внатрешниот пазар. Во областа на движењата на капиталот, капиталот се дефинира како финансиско работење со цел инвестиции и остварување профит. Дефиницијата за различни видови движења на капитал е утврдена со Анекс I на Директива 88/361/ЕЕЗ<sup>3</sup>. Операциите дефинирани како движења на капиталот се следниве:

- директни инвестиции,
- инвестиции во недвижен имот,
- операции со хартии од вредност кои се делат на пазарите на капитал,
- операции со хартии од вредност и други инструменти што се пласираат на пазарот на пари,
- операции на тековни и депозитни сметки кај финансиски институции,
- кредити поврзани со комерцијални трансакции или за обезбедување услуги во кои жителот учествува,
- финансиски заеми и кредити,
- гаранции, други гаранции и заложни права,
- трансфери во извршување на договори за осигурување,
- лични движења на капитал,
- физички увоз и извоз на финансиски средства
- други движења на капиталот.

Графикон 1: Нето приливи од СДИ (во милиони евра)



Извор: data.worldbank.org

<sup>3</sup> Council Directive 88/361/EEC of 24 June 1988 for the implementation of Article 67 of the Treaty: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31988L0361>

Странските директни инвестиции се една од најважните форми на движење на капиталот во насока на економски раст и просперитет на земјите. Видливо од податоците во Графикон 1 е дека нето приливите од СДИ во ЕУ во 2019 година изнесуваат 267.031 милиони евра што претставува 18% од вкупните нето приливи од СДИ во светот, а нискиот износ на странски директни инвестиции во Западен Балкан укажува на фактот дека постојат големи неискористени можности за инвестирање во регионот.

## Платежни системи

Во однос на платните системи, правната рамка на ЕУ во овој дел ги покрива систем за плаќање и порамнување на хартии од вредност, платежни услуги и институции за електронски пари.

- Регулативата (ЕЗ) бр. 924/2009 за надоместоците за прекугранични плаќања<sup>4</sup>.

Земјите-членки кои не се од еврозоната, иако се опфатени со Регулативата, немаат корист од ефектите од Регулативата. Во земјите надвор од еврозоната, домашните плаќања во евра се или многу скапи или едноставно не постојат. Следствено, луѓето и деловните субјекти во овие земји-членки на ЕУ кои не се од еврозоната плаќаат високи давачки секогаш кога плаќањето ја преминува границата на нивната земја или кога луѓето патуваат и плаќаат во странство. Овие високи трошоци се една од пречките за завршување на единствениот пазар и создаваат две категории корисници на платежни услуги во ЕУ.

- Регулативата (ЕУ) бр. 260/2012 за воспоставување технички и деловни барања за кредитни трансфери и директни задолжувања во евра<sup>5/78</sup>.
- Нова Директива ЕУ 2015/2366 за платежни услуги во внатрешниот пазар<sup>9</sup>. Согласно новата регулатива, банките и другите даватели на услуги за плаќање што ги опслужуваат сметките треба да применуваат построги безбедносни мерки за нивните плаќања.

4. Regulation (EC) No 924/2009 of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on cross-border payments in the Community; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32009R092>

5. Regulation (EU) No.: 260/2012 of the European Parliament and of the Council of 14 March 2012 establishing technical and business requirements for credit transfers and direct debits in Euro: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32012R0260>

## Спречување на перење пари

Во областа на борбата против перење пари, со вклучување на одредбите за борба против финансирањето на тероризмот, целта е да се спречи употребата на финансискиот систем од криминалци со цел перење пари и финансирање тероризам. За таа цел, финансиските институции особено банките и нефинансиските субјекти се предмет на обврски како што се примена на должно внимание на клиентите, проценка на ризик и известување за сомнителни трансакции до Единиците за финансиско разузнавање.

Во 2015 година, ЕУ усвои модернизирана регулаторна рамка која опфаќа:

- Директива (ЕУ) 2015/849 за спречување употреба на финансискиот систем за перење пари или финансирање тероризам (т.н. 4-та Директива за спречување перење пари)<sup>10</sup>;
- Регулативата (ЕУ) 2015/847 за информации за плаќачот<sup>11</sup> - ги прави трансферите на средства потранспарентни, со што им помага на органите на прогонот да ги пронајдат терористите и криминалците.

На 20 јули 2021 година, Европската комисија претстави амбициозен пакет законски предлози за зајакнување на правилата на ЕУ против перење пари и борба против финансирањето на тероризмот<sup>12</sup>. Пакетот вклучува и предлог за создавање на нов орган на ЕУ за борба против перењето пари. Тоа е дел од заложбата на Комисијата да ги заштити граѓаните на ЕУ и финансискиот систем на ЕУ од перење пари и финансирање тероризам. Целта е да се подобри откривањето на сомнителни трансакции и активности и да се затворат дупките што ги користат криминалците за перење нелегални приходи или финансирање терористички активности преку финансискиот систем.

6. More on SEPA: <https://www.ecb.europa.eu/paym/integration/retail/sepa/html/index.en.html>

7. IBAN - International Bank Account Number

8. Commission staff working document on the movement of capital and the freedom of payment, Council of the European Union, February 2020, [https://www.eumonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof\\_j9vvik7m1c-3gyxp/vl6c8k1m2wve/f=/6225\\_20.pdf](https://www.eumonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof_j9vvik7m1c-3gyxp/vl6c8k1m2wve/f=/6225_20.pdf)

9. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2366>

10. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money-laundering or terrorist financing: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>

11. Regulation (EU) 2015/847 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on information accompanying transfers of funds: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0847>

12. [https://ec.europa.eu/info/publications/210720-anti-money-laundering-counteracting-financing-terrorism\\_en](https://ec.europa.eu/info/publications/210720-anti-money-laundering-counteracting-financing-terrorism_en)

### 3. Слободно движење на капитал во рамки на Западен Балкан

Во последните декади на глобално ниво се почести и поактуелни се регионалните интеграции и мултилатерални договори кои имаат за цел, пред сè, да им овозможат поголем и постабилен економски раст на членките. ЕУ се покажа како успешен модел за економска интеграција, иако Унијата сè уште е исправена пред тестот дали ќе го достигне својот краен интегративен стадиум преку достигнување статус на политичка унија.

Европската интеграција и регионалната соработка се тесно испреплетени. ЕУ ја третира регионалната соработка како еден од клучните одредници за Западен Балкан и нивниот процес на интеграција во ЕУ.

Оттука, активната вклученост на земјите од Западен Балкан и нивната активна поддршка на регионалните организации и иницијативи, преставува дополнителен бенефит за нив.

Во рамки на Западен Балкан се одвиваат неколку интегративни процеси кои покрај тоа што имаат за цел да обезбедат економски раст и развој во регионот, можат да послужат и како форум за надминување на долгогодишните конфликти кои постојат во регионот и за затворање на отворените политички и историски прашања. Интегративниот процес кон ЕУ за поголем дел од земјите се покажа како долг, проследен со политички конфликти кои на жалост го попречуваат остварувањето на економскиот бенефит. Од целата територија на Балканскиот Полуостров, (со исклучок на Грција која е членка на ЕУ уште од 1981 година), членки на ЕУ се само уште Бугарија, Романија (од 2007 година во рамки на шестиот бран на проширување) и Хрватска (од 2013 година во рамки на седмиот и последен бран на проширување). Останатите држави ги имаат отпочнато процесите за приклучување кон ЕУ, но се наоѓаат во различна фаза од интегративните процеси.



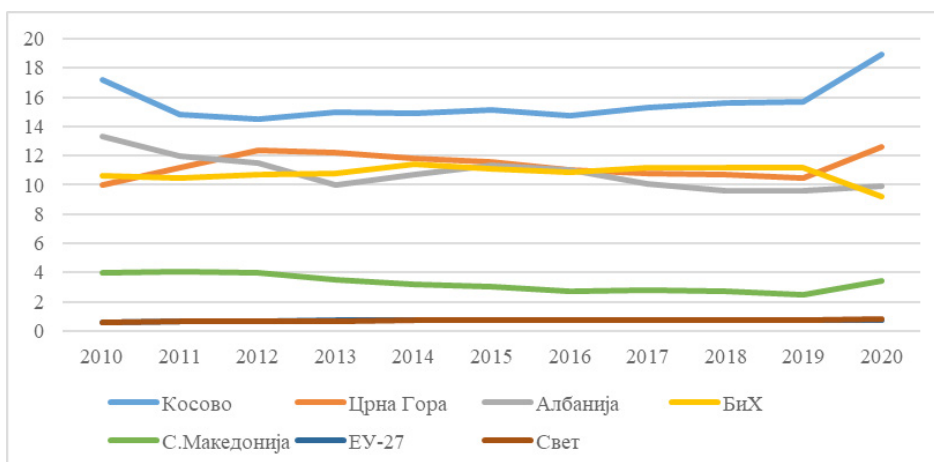
13. The Western Balkans | Fact Sheets on the European Union | European Parliament (europa.eu)

14. The Western Balkans | Fact Sheets on the European Union | European Parliament (europa.eu)

15. [https://ec.europa.eu/regional\\_policy/en/funding/ipa/](https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/)

### 3.1. Приливи од лични дознаки во земјите од Западен Балкан

Графикон 2: Прилив од лични дознаки (% од БДП)



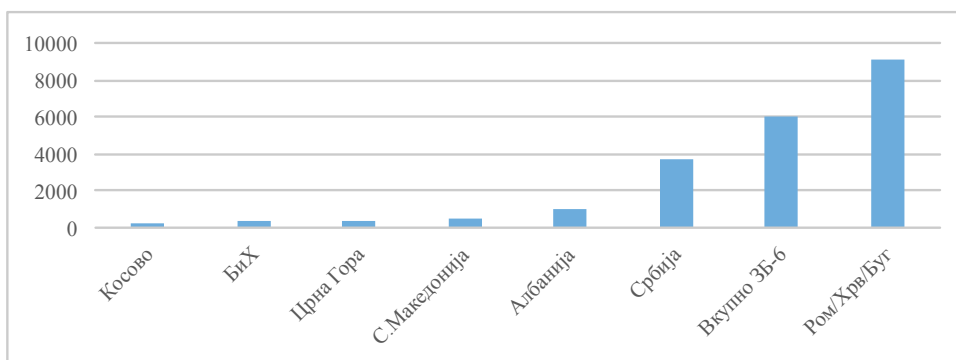
Извор: data.worldbank.org

Во однос на личните дознаки како една од компонентите на движење на капитал која е големо значење за земјите од Западен Балкан, гледано преку приливите во однос на БДП, најголемо значење имаат за Косово каде личните дознаки се 18,9% од БДП (графикон 2). За разлика од земјите од ЕУ и Светскиот просек каде личните дознаки учествуваат со само 0,76% и 0,83% од БДП соодветно, на земјите од Западен Балкан личните дознаки се сè уште еден од главните извори на средства кои значително придонесуваат за растот на овие земји.

### 3.2. Странски директни инвестиции во земјите од Западен Балкан

Во однос на СДИ како најважна форма на движење на капиталот поради нивниот придонес во креирањето на нови работни места, а со тоа и раст на економијата, земјите од Западен Балкан сè уште не се атрактивна инвестициска дестинација. Бројките покажуваат дека приливот од СДИ во земјите од Западен Балкан во 2019 година изнесува околу 6.070 милиони евра (од кои 3.643 милиони евра или 60% се во Србија). За разлика од нив, земјите кои се последни примени во ЕУ од регионот (Бугарија, Романија и Хрватска) (графикон 3) остварија прилив од СДИ во износ од 9.055 милиони евра. Поаѓајќи од ова, интеграцијата во ЕУ несомнено ќе им донесе дополнителен прилив на СДИ во земјите од Западен Балкан. Интеграцијата на земјите од Западен Балкан преку донесување на Повеќегодишниот акциски план за регионална економска област на западен Балкан (MAP REA) не влијаеше за зголемување на СДИ во регионот. Сепак, временскиот период за донесување заклучоци е краток, особено што големо влијание имаше и кризата предизвикана од КОВИД-19.

Графикон 3: СДИ - нето прилив (во мил. евра)



Извор: data.worldbank.org

### 3.3 Договор за стабилизација и асоцијација (ССА) како подготвителен чекор кон пристап во ЕУ

Процесот за стабилизација и асоцијација е стратешка рамка која поддржува постепено приближување на земјите од Западен Балкан со ЕУ. Се базира на билатерални договорни односи, финансиска помош, политички дијалог, трговски односи и регионална соработка. Од стапувањето во сила на ССА со Косово во април 2016 година, ССА сега се во сила со сите земји кандидати и потенцијални кандидати за Западен Балкан. Во случајот со Косово, ССА е договор само за ЕУ, кој земјите-членки не треба да го ратификуваат (пет земји-членки не го признаваат Косово како независна држава). Трговските аспекти на ССА се вклучени во привремени договори. Тие обично стапуваат во сила брзо откако ќе бидат потпишани, бидејќи трговијата е ексклузивна надлежност на ЕУ.

Земјите кандидати за членки во ЕУ должни се да го усогласат националното законодавство со законодавството на ЕУ (*acquis communautaire*). Европската Комисијата известува за напредокот во годишните извештаи за земјите. Секоја важна одлука ја носи Советот, постапувајќи едногласно, од отворањето на преговорите до нивното затворање. Договорот за пристапување треба да биде одобрен од Парламентот и Советот пред да биде ратификуван од сите држави договорнички.<sup>14</sup>

Земјите кандидати и потенцијални кандидати добиваат финансиска помош за спроведување на потребните реформи. Од 2007 година, претпристапната помош на ЕУ се канализира преку единствен, унифициран инструмент: Инструментот за претпристапна помош (ИПА).<sup>5</sup>

Критериумите кои треба да се исполнат во поглед на начелото на слободно движење на капитал се утврдени во Поглавје 4. Слободно движење на капитал. Поглавје 4. Слободно движење на капитал поконкретно ги опфаќа: движењето на капитал и плаќања, платежни системи и спречување на перење пари.

Годишните извештаи на Европската Комисија се осврнуваат и на напредокот на државите во секое од 33-те поглавја на EU acquis- то, вклучувајќи го и начелото на слободно движење на капитал. Согласно последните извештаи за напредокот во 2020 година, извештајот на ЕУ нотира дека секоја од земјите на Западен Балкан има остварено ограничен напредок во слободното движење на капиталот, при што остануваат конкретни препораки за усогласување со ЕУ директиви и зајакнување на имплементацијата на законите.

### 3.4 Останати регионални интегративни процеси

Покрај обврските кои произлегуваат од ССА, земјите од Западен Балкан својата посветеност кон зачленувањето во ЕУ ја манифестираат и преку активно учество во повеќе регионални интегративни процеси и идеи за економска соработка. Во голема мера овие интегративни процеси се испреплетуваат, произлегуваат едни од други или на некој начин секоја следна иницијатива претставува трансформација на претходната со одредена модификација. Како најзначајни процеси во поглед на слободата на давање услуги се Берлинскиот процес, иницијативата за воспоставување на Регионална Економска Област (РЕО), Заедничкиот регионален пазар како и последната иницијатива наречена Отворен Балкан.

## 4. Слободно движење на капитал во Република Северна Македонија

### 4.1. Правна и институционална рамка

#### 4.1.1. Движење на капитал и плаќања

Правната рамка во областа на движењата на капитал е Законот за девизно работење во кој е уредена динамиката за либерализација на финансиско капиталните трансакции. Со Законот за девизното работење се регулирани тековните и капиталните трансакции и нивна реализација во вид на плаќања и трансфери меѓу резиденти и нерезиденти, меѓу резиденти ако работат со странски платежни средства или ако предмет на работењето се странските платежни средства и едностран пренос на средства од и во Република Северна Македонија, кои не претставуваат трансакции меѓу резиденти и нерезиденти.

16. Закон за девизно работење: [https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2009/02/Zakon\\_za\\_devizno\\_rabotenje.pdf](https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2009/02/Zakon_za_devizno_rabotenje.pdf)

**Прва фаза од Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА)** – во 2008 година Република Северна Македонија ги исполни барањата од Првата фаза од ССА и на граѓаните на земјите од ЕУ им се даде право на стекнување на права на сопственост на станови и станбени објекти во РС Македонија. За правото за сопственост на градежно земјиште потребно беше претходно одобрување. Останаа ограничувањата во движењето на капитал на следните капитални трансакции: Вложувањата на резидентите во недвижности во странство; Издавањето и воведувањето на хартии од вредност во странство и на документи за учество во резидентните инвестициски фондови во странство; Издавање на странски должнички хартии од вредност со рок на доспеаност поголема од три години во Република Северна Македонија и Вложување на резиденти во хартии од вредност во странство.

**Втора фаза од Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА)** – во 2019 година се донесе Одлуката за премин во втората фаза на Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА)<sup>17</sup>, со која се обезбеди повисок степен на либерализација на капитално финансиските трансакции. Согласно Законот за девизното работење, со премин во втората фаза од Спогодбата за стабилизација и асоцијација целосно се либерализираат гореспоменатите капитални трансакции.

**Ограничувања кои останаа по преминот во втора фаза од ССА се следните:**

- **Забраната за отворање сметки на правни и физички лица во странски банки**, освен во случаите предвидени со Одлуката за начинот и условите под кои резидентите кои не се овластени банки, можат да отвораат и да имаат сметки во странство. Отворање на сметка е дозволено за македонски државјани со регулиран престој во странство како и за оние кои во странство се стекнале со лична пензија, социјална помош или други права, како и недвижен имот и хартии од вредност за целите на трансфер. Исто така, резидентите може слободно да отвораат и да имаат кориснички сметки кај странски електронски сервиси за платежни трансакции само за купување/продавање стоки и услуги по електронски пат.
- **Забраната за стекнување на земјоделско земјиште во РС Македонија од страна на нерезиденти.**

#### 4.1.2. Платежни системи

Правната рамка во областа на платниот систем во Република Северна Македонија го опфаќа Законот за Народната банка на Република Северна Македонија, Законот за платен промет<sup>18</sup>, и прописи воспоставени од Народната банка со кои се регулираат платните системи и нивниот надзор<sup>19</sup>.

17. Службен весник на РСМ бр.17/19: <https://www.slvesnik.com.mk/issues/f9316baf4617432f80cc3b6627e0de60.pdf>

18. Закон за платен промет: <https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2020/12/Zakon-za-platniot-promet-precisten-tekst-31-20.pdf>

19. <https://www.nbrm.mk/propisie84dd736.nspk>

20. Закон за спречување перење пари и финансирање на тероризам: [https://ufr.gov.mk/?page\\_id=2374](https://ufr.gov.mk/?page_id=2374)



### 4.1.3. Спречување на перење пари

Правната рамка во областа на борбата против перење пари и финансирањето на тероризмот е Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам<sup>20</sup> кој е целосно усогласен со Директива (ЕУ) 2015/849 за спречување употреба на финансискиот систем за перење пари или финансирање тероризам.

## 5. Што е постигнато досега во Република Северна Македонија?

- Се донесе Одлуката за премин во втората фаза на ССА со која се обезбеди повисок степен на либерализација на капитално финансиските трансакции.
- Клучно со преминувањето на земјата во втората фаза од ССА,<sup>21</sup> е што правните и физичките лица можат да вложуваат во недвижности и во хартии од вредност во странство.<sup>22,12</sup>
- Се олесни издавањето и регистрирањето странски хартии од вредност во земјава, како и домашни хартии од вредност во странство.<sup>24</sup>
- Подготвен е Нов Закон за платежни услуги и платни системи.<sup>25</sup>
- Формиран е Совет за борба против перење пари и финансирање тероризам.<sup>26,27</sup>
- Подготвен е Извештај за спроведена проценка на ризикот од перење пари и финансирање на тероризам.<sup>28,29</sup>
- Воспоставен е регистар на вистински сопственици<sup>30</sup> - **Целта на воведувањето на регистарот е зголемување на транспарентноста во сопственичката структура на правните лица во земјата и исполнување на меѓународните и ЕУ стандарди за борба против**

21. Службен весник на РСМ бр.17/19: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/f9316baf4617432f80cc3b6627e0de60.pdf>

22. Министерство за финансии на РСМ - <https://finance.gov.mk>

23. Европска Комисија - Извештај за Северна Македонија за 2020 година

24. Народна банка на РСМ: <https://www.nbrm.mk/ns-newsarticle-odluka-za-naciot-i-uslovite-pod-koi-rezidentite-koisto-ne-se-ovlasteni-banki-mozat-da-otvoraat-i-da-imaat-smetki-vo-stranstvo.nsp>

25. Единствен национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР) - [https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub\\_regulation&subitem=view\\_reg\\_detail&itemid=57347](https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=57347)

26. Влада на РСМ: Записник од Стотриесет и петтата седница на Владата на РСМ, одржана на 14 мај 2019 година

27. Службен весник на РСМ бр.97/19, стр.5

28. Управа за финансиско разузнавање: <https://ufr.gov.mk/?p=2187>

29. Извештај за спроведена проценка на ризикот од перење пари и финансирање на тероризам, април 2020 година: <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/NRA-Izvestaj-za-web-19-05.pdf>

30. Централен регистар на РСМ: <https://www.crm.com.mk/mk/vesti/soopshtenie-za-pushtanje-vo-upotreba-na-registarot-na-vistinski-sopstvenitsi>

перење пари и финансирање тероризам. Сопуштањето и активното функционирање на Регистарот на вистински сопственици, се надмина една од забелешките на Европската комисија која беше нотирана во Извештаите за Република Северна Македонија во претходните години во Поглавје 4 Слободно движење на капитал.

- Подготвен е Нов Закон за спречување на перење пари и финансирање на тероризам<sup>313233</sup>.

- Донесена е Нова Стратегијата за борба против перење пари и финансирање на тероризам (2021-2024)<sup>33</sup>

## 6. Идни активности во областа на слободно движење на капитал во Република Северна Македонија

### 6.1. Платежни системи

Новиот Закон за платежни услуги и платни системи, се очекува да се донесе најдоцна до крајот на првата половина на 2022 година. Во Новиот Закон за платежни услуги и платни системи се транспонирани голем број директиви и регулативи на ЕУ во сферата на плаќањата, со што ќе настанат значајни промени во однос на **проширувањето на листата на даватели на платежни услуги и сетот платежни услуги**, како и во однос на подеталното уредување на односите помеѓу давателите и корисниците на платежни услуги. Со донесувањето, ќе се отвори пазарот на платежни услуги за нови играчи, а особено за оние од финтек-секторот, од кои се очекува дека ќе понудат иновативни решенија за извршување плаќања коишто ќе бидат побрзи, поевтини и полесни за користење.<sup>3536</sup>

### 6.2. Спречување на перење пари

Донесување на Нов Закон за спречување на перење пари и финансирање на тероризам,

Ќе се разгледа можноста за законско уредување на криптовалутите<sup>3738</sup>.

31. Европска Комисија: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32018L0843>

32. Управа за финансиско разузнавање: <https://ufr.gov.mk/?p=2780>

33. Единствен национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР) - [https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub\\_regulation&subitem=view\\_reg\\_detail&itemid=60126](https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=60126)

34. Управа за финансиско разузнавање: <https://ufr.gov.mk/?p=2959>

35. Секретаријат за европски прашања, [www.sep.gov.mk](http://www.sep.gov.mk)

36. Министерство за финансии: [www.finance.gov.mk](http://www.finance.gov.mk)

37. Управа за финансиско разузнавање: <https://ufr.gov.mk/?p=2273>

38. Министерство за финансии: [www.finance.gov.mk](http://www.finance.gov.mk)

39. Закон за девизно работење

40. Народна банка

## 7. Странски директни инвестиции

**Д**иректни инвестиции се вложувања со кои инвеститорот воспоставува трајна економска поврзаност и/или остварува право на управување со трговското друштво или другото правно лице во кое инвестира. Како директни инвестиции се сметаат основање на трговско друштво или зголемување на основната главнина на трговското друштво, учество во новоформирано или веќе постоечко трговско друштво ако инвеститорот поседува или се здобива со повеќе од 10% учество во основниот капитал на трговското друштво, односно повеќе од 10% во правото на одлучување, одобрување на долгорочен заем со период на достасување од 5 и повеќе години наменет за трговското друштво во негова целосна сопственост и одобрување на долгорочен заем со период на достасување од 5 и повеќе години за воспоставување на трајна економска поврзаност и ако е даден меѓу економски поврзани субјекти.

Трансферот на добивката и инвестираниот капитал кај директните инвестиции е слободен доколку директната инвестиција е регистрирана согласно Законот за девизно работење и се намерни сите законски обврски врз основа на даноци и придонеси. Како и останатите капитални текови и овој вид инвестиции се должи не само на формалниот степен на либерализација, туку и на фактори специфични за самата земја (на пример, стабилност на економското окружување, макроекономски остварувања, даночни регулативи, релативни трошоци на работната сила, административни бариери, согледувања на инвеститорите за потенцијалот на економијата итн.).

### 7.1. Прилив на странски директни инвестиции (СДИ) во Република Северна Македонија од примената на ССА

Анализирано од примената на ССА, од 2004 година наваму, највисок прилив на СДИ во Република Северна Македонија е забележан во последниве години (табела 1). **Инвестицискиот бум се случи во 2018 година, кога нивото на СДИ во РС Македонија изнесуваше 624,49 милиони евра што беше за 276% повисоко во однос на просекот во претходните 8 години.** Од анализираниот период, ако се исклучи 2018 година кога се случи инвестициски бум, како значајна

Табела 1: Странски директни инвестиции, во милиони евра<sup>40</sup>

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
74.9	344.7	506.9	409.4	136.9	156.9	344.6	131.1	229.4	197.4	202.8	316.9	229.1	624.4	326.3	240

Извор: пресметки на авторот

инвестициска година може да се истакне и 2007 година кога СДИ изнесуваа 506,9 милиони евра, како и 2011 година кога нивото на СДИ изнесуваа 344,6 милиони евра. Во 2019 и 2020 година имаме пад на странските директни инвестиции што е очекуван резултат на продлабочување на кризата предизвикана од Ковид-19, па така во 2019 година истите изнесуваа 326,3 милиони евра, додека 2020 година РС Македонија ја заврши со вкупни странски инвестиции од 240 милиони евра.

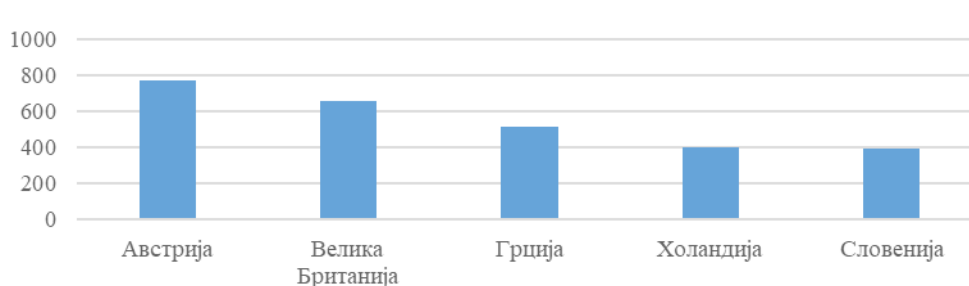
И покрај падот на СДИ во периодот на криза, сепак, зголемените активности околу подобрувањето на деловната клима и привлекувањето странски инвеститори во периодот пред кризата придонесоа за континуитет и задоволително ниво на СДИ и во кризниот период. Приливите кон Република Северна Македонија сигнализираа две работи: првично, поволната меѓународна побарувачка на странски фирми лоцирани во зоните (извозно ориентирани) и второ, позитивните политички случувања по потпишувањето на Преспанскиот договор. Ова ја олеснува соработката на Република Северна Македонија со ЕУ, главниот извозен пазар во земјата. Ова истовремено дава јасен сигнал дека РС Македонија е отворена за соработка со сите земји вклучително и земјите од Западен Балкан и токму ова е едно од клучните полиња кон кои треба да се насочат напорите за зајакнување на економската соработка во Западен Балкан. Посебно е потребно да се промовира инвестирањето помеѓу земјите од Западен Балкан.

## 7.2. Состојба на вкупни СДИ во Република Северна Македонија

Анализирајќи ја состојбата на директни инвестиции во Република Северна Македонија, нивниот вкупен износ со состојба на 31.12.2019 година изнесува 5.704 милиони евра (или 50,9% од БДП) од кои 4.405 милиони евра се вложувања во сопственички капитал, додека 1.299 милиони евра се вложувања во должнички инструменти<sup>42</sup>.

Анализирано по земји (графикон 4), највисоки директни инвестиции, во вредност од 772 милиона евра се регистрирани од Австрија, по што следува Обединетото Кралство, со директни инвестиции во вредност од 660 милиони евра. Во групата на пет најголеми странски инвеститори во земјата спаѓаат и Грција (со 518 милиони евра), Холандија (со 398 милиони евра) и Словенија (со 397 милиони евра).

График 4: Земја на потекло на СДИ<sup>43</sup>



Извор: NBRM

На овие пет земји отпаѓа 48,1% од вкупните директни инвестиции во анализираниот период. Од податоците може да се заклучи дека најголемиот прилив на СДИ доаѓа од земјите од ЕУ додека земјите од Западен Балкан имаат незначителен обем на директни инвестиции во РС Македонија.

## 8. Анализа на придобивките за РС Македонија од слободно движење на капиталот во услови на ЕУ интеграција и регионална интеграција

Членството во ЕУ е стратешки интерес на Република Северна Македонија, уште од осамостојувањето на земјата. Република Северна Македонија беше првата земја во регионот што ја склучи ССА со ЕУ<sup>44</sup>. Спогодбата, која беше потпишана во април 2001 година и стапи на сила во април 2004 година, е основната правна рамка на билатералната соработка до пристапувањето на земјата во ЕУ. Откако го доби статусот кандидат за членство во ЕУ во 2005 година, Република Северна Македонија ја започна клучната фаза во процесот на европска интеграција.

Како земја кандидат за членство во ЕУ, Република Северна Македонија е должна да го усогласи националното законодавство со законодавството на ЕУ. Обврската за усогласување на законодавството на Република Северна Македонија со правото на ЕУ е вградена во членот 68 од Законот за ратификација на ССА<sup>45,46,47</sup>

Агендата за усогласување на националното законодавство со законодавството на ЕУ се рефлектира во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ – НПАА. НПАА е сеопфатен долгорочен документ кој ја дефинира динамиката на усвојувањето на правото на ЕУ, стратешките насоки, политиките, реформите, структурите, ресурсите и роковите што треба да се реализираат со цел Република Северна Македонија да ги исполни условите за членство во ЕУ.<sup>48</sup> Едно од клучните поглавја во НПАА е и поглавје 4 – Слободно движење на капитал.

Покрај целосното усогласување со ЕУ регулативата, **дополнителен предуслов за членство во ЕУ е и процесот на капитално-финансиската либерализација.** Појдовна основа за регулирање на

41. Податоците за состојба на директни инвестиции се заклучно со 31.12.2019 година и се последни расположливи податоци објавени од Народната банка

42. Народна банка на РСМ: [https://www.nbrm.mk/direktni\\_investicii\\_sostojbi.nspх](https://www.nbrm.mk/direktni_investicii_sostojbi.nspх)

43. Народна банка.

44. Указ за прогласување на Законот за ратификација на ССА меѓу РСМ и европските заедници и нивните земји членки: [https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2009/02/ROPSKATA\\_ZAEDNICA\\_I\\_NEJZINITE\\_ZEMJI\\_\\_5ELENKI.pdf](https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2009/02/ROPSKATA_ZAEDNICA_I_NEJZINITE_ZEMJI__5ELENKI.pdf)

45. Член 68: "...РСМ ќе настојува подетално да обезбеди компатибилност на своите закони со оние на заедницата"

46. <https://www.sobranie.mk/delovnik-na-sobranieto-na-republika-makedonija-precisten-tekst.nspх>

47. Собрание на РСМ: <https://www.sobranie.mk/usoglasuvanje-na-zakonodavstvoto.nspх>

48. Секретаријат за европски прашања: <https://www.sep.gov.mk/post/?id=13#YUbkTVUzBIU>

движењето на капиталот и тековните плаќања меѓу Република Северна Македонија и ЕУ претставува ССА. Преку постепеното постигнување на либерализација во овој дел, РС Македонија ќе стане дел од единствениот пазар, чија основна цел е токму непречен проток на стоки, капитал, основање и обезбедување услуги и лица.

Европската интеграција и регионалната соработка се тесно преплетени. ЕУ ја третира регионалната соработка како еден од клучните одредници за Западен Балкан и нивниот процес на интеграција во ЕУ. Оттука, активната вклученост на Република Северна Македонија и нејзината активна поддршка на сите регионални организации и иницијативи, преставува дополнителен бенефит за Република Северна Македонија. Како значајни регионални иницијативи од кои користи за РС Македонија е неминовна во делот на движење на капитал може да се споменат Регионалната економска област и Повеќегодишниот акциски план за регионална економска област на Западен Балкан (MAP REA), и особено последната регионална иницијатива позната како Отворен Балкан која на земјите учеснички, вклучувајќи ја и Република Северна Македонија ќе им обезбеди слободно движење на луѓе, стоки, услуги и капитал на Западен Балкан.

Интензивната регионална соработка е најдобриот пат за напредок на Западен Балкан. Едно од најгорливите прашања со кои се соочуваат сите земји од Западен Балкан е како да се развие одржлив модел на раст што ќе овозможи вработување и просперитет на долг рок<sup>49</sup>.

Гледано преку растот на БДП-домашниот производ (БДП), економиите во земјите од Западен Балкан остваруваат раст (во просек од 3-4% на годишно ниво во периодот 2016-2019 година – табела 2). Исклучок е 2020 година, каде поради кризата предизвикана од пандемијата на КОВИД-19, растот во сите шест економии беше негативен.

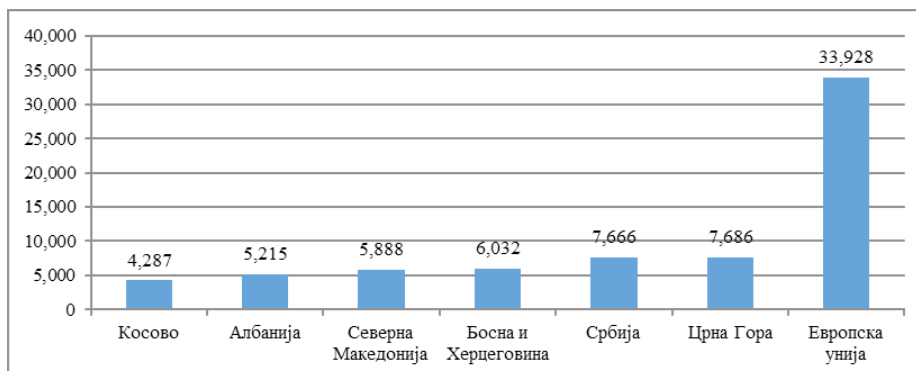
Табела 2: Годишен раст на БДП (во %)					
	2016	2017	2018	2019	2020
Албанија	3,4	3,8	4,0	2,1	-3,3
Босна и Херцеговина	3,2	3,1	3,7	2,8	-4,3
Република Северна Македонија	2,8	1,0	2,9	3,2	-4,5
Косово	4,1	4,2	3,8	4,9	-6,9
Црна Гора	3,0	4,7	5,0	4,0	-15,2
Србија	3,3	2,1	4,5	4,2	-1,0

Извор: <https://data.worldbank.org/>

49. Oleg Levitin and Peter Sanfey: Regional cooperation in the Western Balkans, EBRD, 2018

Со исклучок на 2020 година, растот на БДП-то е далеку под нивото забележано пред глобалната криза од 2008-09 година и е недоволно за да направи значително приближување на животниот стандард помеѓу регионот и ЕУ. Во овој контекст се и податоците за релативно ниски нивоа на БДП по глава на жител во споредба со просекот на ЕУ (графикон 5)<sup>50</sup>.

Графикон 5: БДП по глава на жител во 2020 година (во US\$)



Извор: <https://data.worldbank.org/>

## 9. Заклучни согледувања и Препораки

Барањата на политиките на ЕУ во Поглавјето 3.04 Слободно движење на капитал се во насока на отстранување на сите ограничувања на движењето на капитал и во рамките на ЕУ и меѓу земјите-членки и трети земји.

Придобивките од слободното движење на капитал се повеќекратни, како за граѓаните, така и за компаниите. Слободното движење на капитал на трговските друштва кои се занимаваат со финансиски услуги им овозможува успешно извршување на прекугранични активности. Ефикасноста на секторот на финансиски услуги би била нарушена во случај на постојана рестрикција на движењето на капиталот.

Отпочнувањето на преговорите за членство во ЕУ значително би го олеснило слободното движење на капитал во РС Македонија која би имала повеќекратна корист од идното членство во Унија. Оттука и значајноста која РС Македонија му ја дава на ова Поглавје, како и сите преземени мерки и активности во насока на либерализација на финансиско капиталните трансакции. **Како земја со статус за кандидат за членство во Унијата, согласно извештаите на ЕУ, Северна Македонија во Поглавјето 4, слободно движење на капитал во континуитет, бележи значителен напредок и до сега.**

50. Светска банка

Одлуката за премин во втората фаза на ССА склучена меѓу РС Македонија и ЕУ и донесена во 2019 година, се покажа како клучна за процесот на либерализација на финансиско капиталните трансакции во РС Македонија. **Со преминот во втората фаза од ССА се постигна целосна либерализација на следните капитални трансакции:**

- вложувањата на резидентите во недвижности во странство;
- издавањето и воведувањето на хартии од вредност во странство и на документи за учество во резидентните инвестициски фондови во странство;
- издавање на странски должнички хартии од вредност со рок на доспеаност поголема од три години во РС Македонија; и
- вложување на резиденти во хартии од вредност во странство.

Сепак, либерализацијата на капитално-финансиските текови за РС Македонија може да доведе до одреден одлив на капитал врз основа на портфолио инвестиции и недвижности (преку дозволената можност да се купуваат хартии од вредност и недвижен имот во странство). Меѓутоа, податоците за прилив на СДИ особено пред кризата од КОВИД-19 кога се забележани историски високи СДИ, покажуваат дека овој одлив може да биде компензиран, што ќе резултира во повисоки вкупни нето капитални приливи.

Дополнително, РС Македонија во изминатиов период преземаше и чекори во вистинската насока за откривање сомнителни извори на пари и постигна напредок со имплементација на стратегијата и зајакнување на учинокот во борбата против перење пари и финансирање на тероризам. Советот за борба против перење пари и финансирање на тероризам ја подготви Стратегијата за борба против перење пари и финансирање на тероризам (2021-2024) врз основа на наодите од Извештајот за националната проценка на ризиците од перење пари и финансирање на тероризам и нов Закон за спречување на перење пари и финансирање на тероризам.

Во периодот што следува меѓу позначајните активности во овој дел ќе биде донесувањето на новата законска легислатива во областа на платниот систем која ќе овозможи **либерализација на пазарот и влез на нови даватели на платежни услуги**. Во делот на видовите на платежните услуги **се предвидува воведување нови платежни услуги како што се услуги за иницирање на плаќање и услуги за давање на информации за платежни сметки**. Токму во овие две услуги, значајна улога треба и се очекува да одиграат финтек компаниите кои имаат знаење, искуство и технологии за воспоставување на брз, ефикасен и безбеден електронски пристап до даватели на услуги, што во конкретниот случај значи реализација на платежни трансакции.



Сето ова ја докажува посветеноста на РС Македонија во преземањето на мерки и активности во насока на отстранување на ограничувања на слободното движење на капитал. Придобивките од ваквиот процес се непроценливи. Покрај мирот и стабилноста, создавањето на единствениот пазар ќе креира значителни придобивки како за граѓаните, така и за компаниите овозможувајќи им да работат поефикасно, ќе ја зголеми конкуренцијата на пазарот и ќе им нуди на потрошувачите поголем избор на стоки и услуги по пониски цени.

Клучни препораки за зајакнување на регионалната економска соработка помеѓу земјите од Западен Балкан:

- Сите паралелни регионални иницијативи чија главна цел е зајакнување на економската соработка на регионот да се обединат во една регионална агенда која ќе биде поддржана од сите релевантни меѓународни чинители. Бројни регионални иницијативи се започнуваат како резултат на одреден политички моментум, кои се најавуваат со многу помпезност, за потоа истите да бидат уште побрзо заборавени. Целите на голем дел од иницијативите се испреплетуваат што значи дека нивно рационализирање би вродило со поголем успех.
- Поголемо актуелизирање на Поглавјето 4. Слободно движење на капитал и негово поставување како важна сфера во рамки на регионалните иницијативи и агенди на земјите од Западен Балкан. Да продолжи започнатиот процес на елиминирање на органичувањата во делот на движењето на капитал. Така на пример, една од компаративните предности на Северна Македонија во споредба со другите балкански земји се поволните услови за развивање на земјоделска дејност, па оттука значајно за странските инвеститори е и елиминирање на забраната за купување на земјоделско земјиште.
- Промовирање на компании од секоја од земјите од Западен Балкан со цел зголемување на инвестиции на една во друга земја. Инвестициите се од големо значење за да се поттикне долгорочното закрепнување на регионот и да се поткрепат неопходните реформи за неговото понатамошно напредување на европскиот пат и за надминување на разликите преку побрзо донесување корист за регионот. Оттука неопходно е да се овозможи полесно поврзување на компаниите од различните земји од Западен Балкан. Во оваа насока е и препораката за елиминирање на ограничувањето на отворање на банкарски сметки од страна на резиденти физички и правни лица во други земји.
- Промовирање на инвестиции во руралните области и земјоделството. Да се овозможат инвестиции во одржливо земјоделско производство и поддршка на рамномерен рурален развој и зајакнување на конкурентноста и одржливоста на земјоделско-прехранбениот сектор. Важноста на земјоделскиот сектор

тор за македонската економија може да се види со фактот дека околу 48 проценти од вкупното земјиште во РС Македонија припаѓа на категоријата обработливо земјоделско земјиште што е основа за земјоделско производство. Податоците од државниот завод за статистика покажуваат дека речиси половина од обработливите површини и градини остануваат необработени. Токму тука лежи потенцијалот за развој на земјоделието и за производство на храна за чиј увоз РС Македонија троши милиони евра секоја година.

- **Точно дефинирање на дејности и индустрии кои претставуваат компаративна предност за секоја од земјите од Западен Балкан. На тој начин ќе се утврдат дејностите и индустриите во кои земјите од Западен Балкан можат меѓусебно да инвестираат и соработуваат.**

**Клучни препораки за регионот на Западен Балкан**

**Формирање на заедничка Слободна економска зона.**

Активности и придобивки во рамки на слободната економска зона:

- секоја од земјите од Западен Балкан да дефинира **дејности и индустрии кои се компаративна предност за секоја од земјите, со цел основање на фирми од овие индустрии во рамки на слободната економска зона,**
- **промовирање на компаниите од секоја од земјите од Западен Балкан, со цел зголемување на инвестиции на една во друга земја,**
- **даночни олеснувања за фирмите основани во слободната економска зона,**
- признавање на професионални квалификации и образование со цел **вработување на лица од сите земји од Западен Балкан во која било од фирмите основани во слободната економска зона.**

**Клучни препораки за приближување на РС Македонија кон ЕУ и единствениот внатрешен пазар се следните:**

- **Продолжување на процесот на усогласување на домашната регулатива со Законодавството на ЕУ:**
  - Донесување на Новиот Закон за платежни услуги и платни системи, со што ќе се овозможи либерализација на пазарот и влез на нови даватели на платежни услуги.
  - Донесување на Новиот Закон за спречување на перење пари и финансирање на тероризам усогласен со 5-та Директива на Европскиот парламент и Совет за спречување на користење на финансискиот систем за целите на перење пари и финансирање на тероризам.

- Унапредување на системот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам адекватно на ризикот од перење пари и финансирање на тероризам, преку спроведување и мониторинг на мерките од Стратегијата за борба против перење пари и финансирање на тероризам (2021-2024).
- Обезбедување на систематско спроведување на финансиски истраги во кривични случаи.
- Продолжување на активностите за законско уредување на виртуелните валути во РС Македонија.
- Понатамошна либерализацијата на капитално-финансиските текови со цел РС Македонија да стане дел од единствениот пазар на ЕУ, чија основна цел е токму непречен проток на стоки, капитал, основање и обезбедување услуги и лица.



Автори: Овој документ за политики е изготвен од истражувачите на Аналитика:  
Бојана Мијовиќ Христовска, Борче Треновски, Тамара Мијовиќ Спасова и Димитар  
Николоски  
Лектор: Илеана Бошкоска

Овој документ за политики е изработен во рамки на проектот „ЕКОНОМСКА ИНТЕГРАЦИЈА  
НА ЗАПАДНИОТ БАЛКАН - Мини-Шенген, регионална економска соработка и заеднички  
регионален пазар - мапирање на напредокот - Можност за приближување на Северна  
Македонија кон внатрешниот пазар на ЕУ“, што го спроведува Аналитика - Скопје, со  
финансиска поддршка на Фондацијата Отворено општество – Македонија. Содржината  
на овој бриф е единствена одговорност на Аналитика – Скопје и на ниту еден начин  
не може да се смета дека ги одразува ставовите на Фондацијата Отворено општество –  
Македонија.







